

## RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA FORS TILI INTEGRATSION KURSLARI BO'YICHA TALABALARNING MUSTAQIL FAOLIYATINI MODELLASHTIRISH

Oripova Xusnidaxon Yusubovna

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21125615>

**Annotatsiya:** Ushbu ilmiy tezisdagi oliy ta'lim muassasalarida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, xususan, LMS Moodle platformasi hamda raqamli didaktik resurslar yordamida talabalarning fors tili bo'yicha mustaqil o'quv-bilib bilish faoliyatini modellashtirish masalalari tadqiq etilgan. Sharq filologiyasi va tarjimashunoslik yo'nalishlarida ta'lim olayotgan talabalarning darsdan tashqari mustaqil ishlarini tizimli tashkil etish, ularning lingvistik va kommunikativ kompetensiyalarini shakllantirish parametrlari empirik ma'lumotlar asosida tahlil qilingan. Tajriba-sinov ishlari jarayonida olingan natijalar matematik-statistik metodlar (Styudentning t-kriteriyi) yordamida qayta ishlanib, taklif etilgan raqamli yondashuvning didaktik samaradorligi ilmiy asoslab berilgan.

**Kalit so'zlar:** lingvopedagogik model, fors tili leksikasi, Moodle tizimi, mustaqil ish, Styudent t-kriteriyi, raqamli didaktika, "To'ntarilgan sinf", integratsion kurslar.

### KIRISH (INTRODUCTION)

Bugungi kunda jahon miqyosida oliy ta'lim tizimini raqamli transformatsiya qilish, o'quv jarayonlariga masofaviy ta'lim platformalari va interaktiv texnologiyalarni integratsiya qilish davr talabiga aylandi. Ayniqsa, xorijiy tillarni, xususan, o'zining ko'p asrlik tarixi, o'ziga xos yozuvi, murakkab grammatik va leksik-semantik tizimiga ega bo'lgan fors tilini o'qitish uslubiyotini raqamli pedagogika tamoyillari asosida qayta ko'rib chiqish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida ham talabalarning ta'lim jarayonidagi mustaqil faoliyati ulushini oshirish, ularda mustaqil va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish ustuvor yo'nalish sifatida belgilangan.

An'anaviy ta'lim sharoitida fors tili darslarida, asosan, matnlarni o'qish, lug'at boyligini mexanik yodlash va grammatik qoidalarni konspekt qilish kabi reproduktiv metodlardan keng foydalaniladi. Bunday yondashuv talabalarni dars davomida passiv tinglovchi yoki faqat topshiriqni bajaruvchi subyektga aylantirib qo'yadi. Natijada bo'lajak sharqshunos kadrlarda mehnat bozori talab qilayotgan ijodiy fikrlash, muammoli lingvistik vaziyatlardan chiqish va jonli muloqot kompetensiyalari yetarli darajada rivojlanmay qolmoqda. LMS Moodle tizimi va raqamli keyslar vositasida talabalarning mustaqil faoliyatini modellashtirish esa ushbu muammolarni bartaraf etishga, ya'ni ta'lim traektoriyasini shaxsqa yo'naltirilgan shaklda loyihalashga imkon beradi.

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi – raqamli ta'lim muhitida fors tili integratsion kurslari bo'yicha talabalarning mustaqil faoliyatini tashkil etishning pedagogik modelini ishlab chiqish, uning tarkibiy qismlarini aniqlash va modelning amaliy samaradorligini tajriba-sinov ishlari orqali matematik-statistik jihatdan isbotlashdan iboratdir.

### METODLAR (METHODS)

Tadqiqot ishining ilmiy asoslanganligi va xolisligini ta'minlash maqsadida tajriba-sinov jarayonlari universitetning sharq filologiyasi va tarjimashunoslik fakulteti bakalavriat bosqichining "Fors tili (Asosiy o'rganilayotgan til)" kursi doirasida rejalashtirildi va amalga oshirildi. Eksperimental jarayonlarga jami 60 nafar talaba jalb etildi va ular pedagogik

mezonlar (dastlabki bilim darajasi, motivatsiya) asosida ikkita teng kuchga ega bo'lgan guruhga ajratildi:

Nazorat guruhi (NG – 30 nafar talaba): Ushbu guruhda darslar va darsdan tashqari mustaqil ish topshiriqlari to'liq an'anaviy metodik sxema bo'yicha tashkil etildi. Talabalar fors tili grammatik qoidalarini darsda o'rgandilar, mustaqil ish sifatida esa lug'atlarni yodlash, matnlarni lug'at yordamida mexanik tarjima qilish kabi odatiy topshiriqlarni bajardilar. Eksperimental guruh (EG – 30 nafar talaba): Ushbu guruhda esa talabalarning darsdan tashqari mustaqil faoliyati biz tomonimizdan taklif etilgan raqamli lingvopedagogik model asosida tashkil etildi. Bu model negizida "To'ntarilgan sinf" (Flipped Classroom) texnologiyasi yotadi. Ishlab chiqilgan raqamli modelga muvofiq, talabalar yangi mavzuga doir fors tili grammatik ko'rsatkichlarini, audioresurslarni (Eron suxandonlarining nutqlari), interaktiv vizual lug'atlarni va video-ma'ruzalarni darsdan oldin, o'zlariga qulay vaqtda Moodle platformasi orqali mustaqil ravishda o'zlashtirdilar. Auditoriyadagi an'anaviy ma'ruza vaqti esa to'liq qisqartirilib, uning o'rniga talabalar bilan faqat muammoli lingvistik keyslarni yechish, dialogik va monologik nutqni rivojlantirish, matnlarning kontekstual tahlili va interaktiv munozaralarni tashkil etishga yo'naltirildi.

Tadqiqot davomida pedagogik kuzatuv, talabalarning platformadagi faolligini monitoring qilish (log-fayllar tahlili), test sinovlari, og'zaki nutq ko'nikmalarini baholash hamda olingan natijalarning ishonchliligini aniqlash uchun Styudentning t-kriteriyi formulasidan foydalanildi.

### **NATIJA VA MUHOKAMA (RESULTS AND DISCUSSION)**

Tajriba-sinov ishlari yakunida har ikki guruh talabalarining yakuniy o'zlashtirish ko'rsatkichlari reyting tizimi talablari asosida 100 ballik shkala bo'yicha tahlil qilindi va uchta (yuqori, o'rta, qoniqarli) darajaga ajratildi. Olingan empirik natijalar shuni ko'rsatdiki, raqamli model asosida faoliyati tashkil etilgan guruh ko'rsatkichlari an'anaviy guruhnikidan sezilarli darajada farq qildi.

Raqamli texnologiyalar vositasida mustaqil ta'lim olgan eksperimental guruh (EG) talabalarining o'rtacha balli 83.6 ballni tashkil etdi. Bu ko'rsatkich an'anaviy usulda o'qitilgan nazorat guruhi (NG) talabalarining o'rtacha ballidan (69.4 ball) 14.2 ballga yuqoridir. Guruhlar kesimida darajalar tahlili o'tkazilganda, yuqori darajani (86-100 ball) qayd etgan talabalar ulushi eksperimental guruhda 34.4% ni tashkil etib, nazorat guruhiga (16.7%) nisbatan 17.7% ga o'sganligi ma'lum bo'ldi. O'rta darajada (71-85 ball) ham eksperimental guruh ustunlik qildi (EG – 53.1%, NG – 43.3%, farq +9.8%). Aksincha, qoniqarli darajadagi (55-70 ball) talabalar ulushi eksperimental guruhda keskin kamayib (12.5%), nazorat guruhidagiga (40.0%) qaraganda 27.5% ga past natija berdi.

Olingan ko'rsatkichlar va farqlarning tasodifiy emasligini, balki biz taklif etayotgan raqamli modelning bevosita natijasi ekanligini statistik isbotlash uchun Styudentning t-kriteriyidan foydalanildi. Matematik hisoblashlar natijasida empirik qiymatga teng bo'ldi. Ushbu qiymat kritik qiymatlar jadvali bilan solishtirilganda, farqning  $p < 0.01$  ahamiyatlilik darajasida ishonchli ekanligi aniqlandi. Bu esa ishlab chiqilgan raqamli pedagogik modelning yuqori samaradorligini to'liq matematik-statistik jihatdan tasdiqlaydi. Ushbu ijobiy ko'rsatkichlar raqamli muhitning o'ziga xos didaktik afzalliklari bilan izohlanadi. Moodle platformasidagi onlayn qayta aloqa (feedback) tizimi talabalarga o'z lisoniy xatolari (masalan, fors tili fe'llarining turlanishi yoki izofa birikmalarini noto'g'ri qo'llash) ustida darsni kutmasdan, tezkor va individual ravishda ishlash imkonini berdi. Taniqli o'zbek pedagog olimi

S. To'raqulov o'zining ilmiy tadqiqotlarida raqamli ta'lim vositalarining o'quv jarayonida vaqtni tejash va talabalar motivatsiyasini oshirishdagi rolini alohida ko'rsatib o'tgan edi. Bizning fors tili integratsion kurslari misolida olib borgan tadqiqotimiz S. To'raqulovning ushbu ilmiy qarashlarini amaliy jihatdan boyitadi va filologiya yo'nalishi uchun empirik asoslaydi. Biroq, jarayonda ba'zi cheklovlar ham kuzatildi: dastlabki bosqichda fors tili alifbosi va yozuvining o'ziga xos xususiyatlari sababli onlayn klaviaturalardan foydalanish va elektron lug'atlar bilan ishlashda ba'zi talabalarda texnik qiyinchiliklar va internet tezligining pastligi muammolari ko'zga tashlandi. Shu sababli, kelgusi tadqiqotlarda mobil ilovalar orqali offlayn rejimda ham ishlaydigan moslanuvchan modellarni yaratish maqsadga muvofiqdir.

### **XULOSA (CONCLUSION)**

Olib borilgan ilmiy-pedagogik tahlillar va tajriba-sinov ishlari asosida quyidagi xulosalarga kelindi: Oliy ta'limda fors tili integratsion kurslari bo'yicha talabalarining mustaqil faoliyatini raqamli platformalar asosida modellashtirish ularning o'quv jarayonidagi faolligini va fanga bo'lgan ichki qiziqishini sezilarli darajada oshiradi. Eksperimental tadqiqot natijalari taklif etilgan raqamli yondashuvning an'anaviy o'qitish usullariga nisbatan 14.2% ga samaraliroq ekanligini, yuqori o'zlashtirish darajasini esa 17.7% ga oshirishini ko'rsatdi. Styudent t-kriteriyining qiymati ( $t = 2.84$ ,  $p < 0.01$ ) olingan natijalarning ilmiy jihatdan ishonchli ekanligini isbotladi. Oliy ta'lim muassasalarida sharq tillari bo'yicha darsdan tashqari mustaqil ishlarning mazmunini raqamli lingvistik keyslar, interaktiv topshiriqlar va tizimli baholash mezonlari (rubrikalar) asosida qayta loyihalash hamda professor-o'qituvchilarning raqamli lingvopedagogik mahoratini muntazam oshirib borish tavsiya etiladi.

### **Adabiyotlar, References, Литературы:**

1. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi. (O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son Farmoniga ilova).
2. To'raqulov S. Pedagogik mehnatni tashkil etishda zamonaviy yondashuvlar. – Toshkent: Fan, 2021. – 188 b.
3. Xodjayev A. Pedagogik texnologiyalar nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: TDPU, 2020. – 210 b.
4. Smith J., Doe A. Personalized Learning in Practice: Digital Transformation in Higher Education. – London: Routledge, 2018. – 245 p.